

Stulecie Polskiego Towarzystwa Geologicznego

Tadeusz Marek Peryt^{1,2}

On the centenary of the Polish Geological Society. Prz. Geol., 70: 243–246.

Abstract. In 2021, when the very respected Polish Geological Society celebrated its centenary, a number of jubilee events were organized in online format, but because of Covid-19 pandemic the ceremonial jubilee session was postponed to May 18, 2022, and the Auditorium Maximum of the Jagiellonian University in Cracow was chosen for this event. President of Republic of Poland Andrzej Duda took National Patronage over the event. The main forms of the Society's activity since its beginning have been scientific meetings, annual conferences organized in various parts of Poland, and the publication of the journal *Annales Societatis Geologorum Poloniae*. The Society also organizes the Polish geological congresses (every four years) and meetings of international societies and associations; all of them have appeared very successful in terms of the number of participants and the impact for development of geological sciences.

Keywords: Geological societies, ASGP, Krzysztof Beres Scholarship, Ludwik Zejszner Prize, Henryk Świdziński Prize

W roku 2021, kiedy to bardzo zasłużone Polskie Towarzystwo Geologiczne (PTGeol) obchodziło stulecie swojego istnienia, udało się zorganizować wiele zdarzeń jubileuszowych w wersji on-line, jednak w związku z pandemią Covid-19 uroczysta sesja jubileuszowa została przeniesiona na dzień 18 maja 2022 r., a na jej miejsce wybrano *Auditorium Maximum* Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Sesję tę Patronatem Narodowym objął Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Andrzej Duda.

Siedzibą PTGeol jest Kraków, który z chwilą odzyskania niepodległości stanowił niewątpliwie największy ośrodek naukowy w dziedzinie geologii; nic zatem dziwnego, że właśnie w Krakowie powstała inicjatywa utworzenia PTGeol (Maślankiewicz, 1971a, b). Wiosną 1920 r. w Gabinetzie Geologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego (ryc. 1) odbyło się pierwsze posiedzenie, na którym zebrani geolodzy z udziałem przedstawicieli górnictwa wybrali komitet wykonawczy do spraw związanych z przygotowaniem pierwszego walnego zebrania wszystkich geologów polskich w Kielcach latem 1920 r. Niestety, bolszewicki najazd na Polskę przeszkodził temu i dopiero 10 kwietnia 1921 r. Walery Goetel, Jan Nowak i Władysław Szajnocha wystosowali zaproszenie na konstytuujące zebranie Polskiego Towarzystwa Geologicznego w dniu 24 kwietnia 1921 r. (była to niedziela) o godzinie 10 1/2 w Gabinetzie Geologicznym UJ (Bieda, 1962; Maślankiewicz, 1971a). W porządku dziennym przewidziano także wykłady W. Szajnochy (*Wapienie cieszyńskie w Góleszowie na Śląsku*) oraz J. Nowaka (*Górotwórcze fazy Karpat i Alp*) i omówienie programu letnich wycieczek. Na spotkaniu w dniu 24 kwietnia 1921 r. uchwalono statut towarzystwa stwierdzający, że celem PTGeol jest: *zjednoczenie polskich geologów do współpracy nad postępem geologii w Polsce, a w szczególności nad poznaniem najdokładniejszym budowy geologicznej wszystkich ziem polskich.*

Cel ten pozostał aktualny przez całe stulecie, podobnie jak trzy kierunki działalności PTGeol: regularne urządzenie posiedzeń naukowych z odczytami i dyskusją, organizowanie ogólnopolskich, dorocznych zjazdów naukowych oraz działalność wydawnicza.

Osiemnaście lat trwająca chlubna działalność PTGeol (Goetel, 1956; Skoczyła, 1984) została przerwana przez wybuch II wojny światowej, której wynikiem była m.in. śmierć, często w okolicznościach tragicznych, jednej trzeciej i tak nielicznych przed wojną geologów polskich (Goetel, 1956). [...] *zdawało się, że po takim upuście krwi nieprędko geologia polska powrócić zdoła do jakiej takiej działalności. I w tej właśnie sytuacji na szczególne podkreślenie zasługuje rola Polskiego Towarzystwa Geologicznego jako organizacji, z którą wszyscy pozostali przy życiu geolodzy czuli się związani głęboką tradycją. Już*

Ryc. 1. Gabinet Geologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1928 r. Narodowe Archiwum Cyfrowe

Fig. 1. Geological Cabinet of the Jagiellonian University in 1928. National Digital Archives in Poland

¹ Polskie Towarzystwo Geologiczne, ul. Gronostajowa 3a, 30–387 Kraków; ptg@uj.edu.pl

² Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, ul. Rakowiecka 4, 00–975 Warszawa; tadeusz.peryt@pgi.gov.pl

Tab. 1. Liczba członków PTGeol wg miejsc ich zamieszkania w poszczególnych ośrodkach (wg spisów członków opublikowanych w *Roczniku Polskiego Towarzystwa Geologicznego*)**Table 1.** Number of PTGeol members according to their residence in each centre (according to membership rosters published in the *Yearbook of the Polish Geological Society*)

Ośrodki PTGeol PTGeol Centres	31.12.1922	30.06.1925	31.12.1937	31.12.1950	4.09.1960	31.01.1971	31.03.1980	20.08.1985	1.06.1996
Kraków	25	26	44	84	211	265	312	274	226
Warszawa	15	16	38	77	247	363	387	307	190
Lwów	10	19	35	–	–	–	–	–	–
Wrocław	–	–	–	16	76	136	150	125	121
Inne ośrodki Other centres	23	32	67	87	242	594	500	495	506
Razem Total	73	93	185	264	776	1358	1349	1201	1043

4 czerwca 1945 r. odbyło się pod przewodnictwem prof. K. Bohdanowicza organizacyjne zebranie PTGeol, na którym wybrano Zarząd w składzie: prezes prof. inż. Stefan Czarnocki, wiceprezes prof. dr inż. J. Zwierzycki, sekretarz dr K. Maślankiewicz, skarbnik dr K. Skoczylas-Ciszewska [...] (Goetel, 1956).

Wkrótce rozpoczął się szybki rozwój PTGeol, będący pochodną wielkiego rozwoju geologii w Polsce, związanej z odbudową kraju, a następnie – industrializacją, która co prawda zakończyła się porażką, biorąc pod uwagę poziom rozwoju społecznego i efektywność mierzoną relacją uzyskanych efektów do poniesionych nakładów (np. Macyra, 2019), ale jej rezultatem był olbrzymi rozwój geologii inżynierskiej i hydrogeologii (Peryt, 2019), kartografii geologicznej (Marks, 2019), ogromny postęp w rozpoznaniu budowy geologicznej kraju (Narkiewicz, 2019), a także wielkie odkrycia surowców (Mizerski, 2019). Liczba członków PTGeol szybko się wtedy powiększała (tab. 1). W 1951 r. przekroczyła 300 osób (w trzech oddziałach), by w roku 1971 wzrosnąć do przeszło 1300 osób. Szedł z tym w parze rozwój struktury organizacyjnej i w roku jubileuszowym (1971) czynnych było 7 oddziałów i 5 kół PTGeol (Maślankiewicz, 1971a; Sikora i in., 2022).

Oficjalnym organem towarzystwa był *Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego*, ukazujący się do pierwszych lat powojennych w postaci poszczególnych tomów, a następnie w czterech (w pewnym okresie trzech) zeszytach rocznie (Haczewski, 2022). Drogą wymiany z zagranicznymi towarzystwami geologicznymi, rozpoczętej w 1923 r., stworzono bibliotekę PTGeol, która – po największej w Polsce Bibliotece (Państwowego) Instytutu Geologicznego – była drugą w dziedzinie nauk geologicznych, biorąc pod uwagę zbiory wydawnictw periodycznych (Maślankiewicz, 1971a).

W roku 1971 PTGeol święciło półwiecze swego istnienia (Maślankiewicz, 1971a, b). Opublikowane z tej okazji na łamach *Rocznika...* podsumowanie działalności towarzystwa kończyło się słowami: *Dotychczasowa działalność Polskiego Towarzystwa Geologicznego i jego stały rozwój w minionym okresie 50-lecia pozwala z optymizmem patrzeć na jego dalszą przyszłość i losy* (Maślankiewicz, 1971a).

Na 1981 r. zaplanowano uroczystości 60-lecia towarzystwa, które następnie przełożono – na jubileusz 70-lecia, ten z kolei – na jubileusz 75-lecia, który także nie doszedł do skutku. Przyczynami były najpierw pierwsze oznaki

krzysu w geologii, połączonego z powolnym, postępującym spadkiem nakładów przeznaczonych na badania surowcowe (Peryt, 2019), a następnie – trudna sytuacja towarzystwa będąca odbiciem kondycji całej branży (zob. Sikora i in., 2022). Choć z powodzeniem kontynuowano główne kierunki działalności PTGeol, w tym organizację zjazdów naukowych, których w pierwszym stuleciu istnienia Polskiego Towarzystwa Geologicznego odbyło się 87 (Krajewski, 1953; Passendorfer, 1971; Sikora i in., 2022), to liczba ich uczestników w drugim półwieczu zmalała, podobnie jak liczba referatów wygłaszanych na zebraniach oddziałów PTGeol; zmniejszyła się także liczba członków (Sikora i in., 2022). Z drugiej strony udziałem towarzystwa były znaczne sukcesy związane z intensyfikacją współpracy zagranicznej, czego pokłosiem było organizowanie w Krakowie konferencji towarzystw i organizacji międzynarodowych, takich jak *12th MAEGS* (2001), *Ichnia 2008*, *Sediment 2009* czy *31st IAS Meeting of Sedimentology 2015*; w tej ostatniej udział wzięło 690 delegatów z 45 krajów, reprezentujących 301 instytucji, zatem była to największa dotychczas konferencja geologiczna, jaka odbyła się w Polsce (Ślęczka i in., 2022). Przełomowe znaczenie – jak się okazało – miała także propozycja Grzegorza Haczewskiego, zaaprobowana przez walny zjazd delegatów w 1989 r., wprowadzenia nowej formy działalności PTGeol: okresowych kongresów geologicznych (Magiera, 1990). Pierwszy taki kongres zorganizowano w 2008 r. w Krakowie, drugi w Warszawie (2012), a trzeci – we Wrocławiu (2016) i wszystkie zakończyły się wielkim sukcesem. Czwarty był planowany na 2020 r. w Poznaniu, ale z powodu pandemii został przeniesiony na rok 2024.

Z wielkim powodzeniem jest kontynuowana działalność publikacyjna towarzystwa, którego organ pod zmodyfikowanym tytułem – od 1981 r. *Annales Societatis Geologorum Poloniae (ASGP)* – rozpoczął publikowanie artykułów autorów polskich w języku angielskim; coraz częściej były również publikowane prace autorów zagranicznych. Działania te spowodowały, że od tomu 77. z 2007 r. *ASGP* zostało objęte przez *Science Citation Index Expanded* (Haczewski, 2022). Towarzystwo wspiera także wyróżniających się młodych członków poprzez przyznawanie nagród i stypendiów przeznaczonych na realizację projektów badawczych.

W 1972 r. utworzono stypendium naukowe im. Krzysztofa Beresa (ryc. 2), ufundowane przez jego matkę, panią Jadwigę Hańską. Krzysztof Beres (20.06.1915–4.07.1944)

Ryc. 2. Krzysztof Beres. Fot. ze zbiorów Muzeum Ziemi PAN

Fig. 2. Krzysztof Beres. Photo from the collection of the Museum of the Earth, PAS, Warsaw

Tab. 2. Beneficjenci stypendium naukowego im. Krzysztofa Beresa
Table 2. Beneficiaries of the Krzysztof Beres Scholarship

Przyznana na rok <i>Awarded for the year</i>	Stypendiści <i>Scholarship recipients</i>
1974	Ryszard Marcinowski i Jerzy Trammer
1975	Marek Wendorff
1978	Jerzy Dzik
1979	Kazimiera Malik
1980	Edward Głuchowski
1981	Radosław Tarkowski
1983	Krzysztof Krajewski i Joachim Szulc
1984	Cezary Filipowicz
1986	Helena Hercman i Mariusz Paszkowski
1987	Jacek Matyszkiewicz i Anna Świerczewska
1988	Adam Bodzioch
1989	Ireneusz Walaszczyk i Danuta Olszewska
1990	Alfred Uchman
1991	Jan Dzierżek i Jerzy Nitychoruk
1994	Robert Niedźwiedzki
1996	Błażej Berkowski
2000	Rafał Ratajczak
2001	Andrzej Kaim
2002	Elżbieta Gedl
2003	Renata Jach
2005	Marcin Krajewski i Piotr Strzeboński
2006	Marcin Siepak
2007	Piotr Jaglarz
2010	Piotr Szrek
2011	Alicja Kot i Tomasz Rychliński
2012	Wojciech Wróblewski
2013	Paulina Minor-Wróblewska i Rafał Damaziak
2017	Mateusz Damrat i Aleksander Kowalski
2018	Weronika Baliniak i Anna Gądek

był geologiem, asystentem Zakładu Geologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, pracownikiem Politechniki Warszawskiej i – w latach 1937–1939 – współpracownikiem Państwowego Instytutu Geologicznego, obiecującym badaczem czwartorzędu i fliszu karpackiego oraz wielką nadzieją polskiej geologii (Guzik, 1949). Był żołnierzem Armii Kra-

Tab. 3. Laureaci nagród im. Ludwika Zejsznera

Table 3. Ludwig Zejszner Award Winners

Przyznana na rok <i>Awarded for the year</i>	Laureaci <i>Laureates</i>
1963	Ryszard Gradziński
1964	Rafał Unrug // Henryk Tomczyk
1965	Jerzy Kłapiński
1966	Jacek Rutkowski
1967	Teresa Śmigielka
1968	Karol Bojkowski
1969	Wiesław Nowak
1971	Frank Simpson
1972	Władysław Moryc
1973	Henryk Niedzielski
1974	Stefan Połtowicz i Alicja Starczewska-Popow
1975	Maria Sass-Gustkiewicz
1976	Zdzisław Baranowski
1977	Henryk Kucha
1978	Wojciec Nemeć i Szczepan J. Porębski
1979	Aleksandra Kostecka
1980	Elżbieta Turnau
1982	Ewa Herbich
1984	Elżbieta Porębska
1986	Kazimiera Malik i Barbara Olszewska
1987	Krzysztof Görlich
1988	Andrzej Żelaźniewicz
1989	Leonard Mastella
1990	Grzegorz Haczewski
1991	Krzysztof Mastalerz
1992	Alfred Uchman
1993	Ireneusz Felisiak
1994	Alicja Kasprzyk
1998	Stanisław Leszczyński
2000	Wanda Barwicz-Piskorz
2001	Joachim Szulc
2002	Marta Oszczytko-Clowes
2003	Renata Jach
2004	Bogusław Kołodziej
2005	Dorota Salata
2006	Krzysztof Bąk
2008	Marek Doktor
2009	Tomasz Rychliński
2011	Anna Lewandowska
2012	Monika Jachowicz-Zdanowska
2016	Anna Waškowska
2018	Michał Matysik
2019	Piotr Łapcik // Aleksander Kowalski

Tab. 4. Laureaci nagrody im. Henryka Świdzińskiego
Table 4. Winners of the Henryk Świdziński Award

Rok Year	Laureaci Laureates
1970	Stanisław Węclawik
1971	Wacław Sikora
1972	Andrzej Ślęczka
1974	Nestor Oszczytko
1978	Leonard Mastella
1979	Marek Narkiewicz
1980	Włodzimierz Mizerski
1981	Stanisław Szafran
1982	Stanisław Leszczyński
1984	Andrzej Gaździcki // Radosław Tarkowski
1986	Grzegorz Racki
1987	Paweł Aleksandrowski
1988	Tadeusz Słomka
1989	Witold Zuchewicz
1990	Jan Malec
1991	Alicja Kasprzyk
1993	Anna Fijałkowska
1995	Zbigniew Złonkiewicz
1996	Marta Bąk
1998	Włodzimierz Margielewski
1999	Alfred Uchman
2001	Krzysztof Bąk
2007	Patrycja Wójcik-Tabol
2008	Andrzej Konon
2011	Małgorzata Bieñkowska-Wasiluk
2016	Justyna Kowal-Kasprzyk
2017	Zbigniew Remin
2021	Joanna Uroda

jowej (ps. *Krzyk*) w oddziale *Zbigniewa* (Stanisław Sojczyński), następnie *Andrzeja*, *Borsuka* (Florian Budniak), który to oddział wiosną 1944 r. działał pod kryptonimem *Grunwald*. Poległ pod Kajetanowicami koło wsi Garnek (gmina Kłomnice w powiecie częstochowskim). Celem jednorocznego stypendium jest wsparcie młodych geologów należących do PTGeol w okresie pierwszych 5 lat pracy zawodowej. Dotychczas było 40 beneficjentów tego stypendium (tab. 2); warto wspomnieć, że obecnie 15 z nich to profesorowie tytularni.

Nagrodę im. Ludwika Zejsznera dla członków towarzystwa nie posiadających stopnia naukowego doktora habilitowanego za najlepszą pracę opublikowaną w *Roczniku...* utworzono w 1964 r. Nagrodę tę otrzymało 48 osób (w tym 17 kobiet; tab. 3). Z kolei w 1970 r. pani Lucyna Świdzińska ufundowała nagrodę im. prof. Henryka Świdzińskiego za najlepszą opublikowaną pracę geologiczną dotyczącą Karpat fliszowych i ich przedgórze oraz pienińskiego pasa skałkowego (w 1973 r. rozszerzono zakres nagradzanych prac o region świętokrzyski) dla członków

towarzystwa w wieku do lat 40, nie posiadających tytułu naukowego profesora. Dotychczas nagrodę tę przyznano 29 osobom (w tym 7 kobietom; tab. 4). W XXI w. obie nagrody nie miały – z powodu trudnej sytuacji finansowej PTGeol – wymiaru finansowego.

Decyzja o organizacji obchodów 100-lecia towarzystwa zapadła na posiedzeniu Zarządu Głównego PTGeol we wrześniu 2020 r., podczas którego zdecydowano, że sprawami przygotowań jubileuszu pokieruje Rafał Sikora, który też na pierwszym roboczym spotkaniu komitetu organizacyjnego – w którego składzie były reprezentowane wszystkie ośrodki PTGeol w kraju – w dniu 12 stycznia 2021 r. został jego przewodniczącym; zastępcą został Piotr Krzywiec, a sekretarzem – Oliwia Kowalczevska.

Pandemia Covid-19 spowodowała konieczność przełożenia obchodów jubileuszowych; jednocześnie postanowiono zorganizować – za pośrednictwem zdalnych środków przekazu – *Posiedzenia Naukowe PTGeol w 100-leciu jego istnienia*. Zorganizowano także sympozjum historyczne pt. *Oddziały i sekcje PTGeol – działalność i ich rola w Towarzystwie* (21.01.2022), podczas którego podsumowano dorobek organizacyjny ośrodków regionalnych i ich wielką rolę w integracji środowiska geologów w Polsce. Sesja jubileuszowa w dniu 18 maja 2022 r., przedstawiająca nie tylko dzieje i przyszłość towarzystwa, ale też ukazująca potencjał środowiska geologicznego w Polsce i będąca forum inicjującym dyskusję na temat przyszłości szeroko rozumianych nauk o Ziemi, to dobry prognostyk na drugie stulecie PTGeol.

LITERATURA

- BIEDA F. 1962 – Czterdziestolecie Polskiego Towarzystwa Geologicznego, 1921–1961. *Ann. Soc. Geol. Pol.*, 32: 119–140.
- GOETEL W. 1956 – Polskie Towarzystwo Geologiczne w 10-lecie Polski Ludowej. *Ann. Soc. Geol. Pol.*, 24: 409–419.
- GUZIK K. 1949 – Krzysztof Beres. *Ann. Soc. Geol. Pol.*, 19: 9–11.
- HACZEWSKI G. 2022 – Od *Rocznika Polskiego Towarzystwa Geologicznego* do *Annales Societatis Geologorum Poloniae* – pierwsze sto lat. *Prz. Geol.*, 70 (4): 275–278.
- KRAJEWSKI S. 1953 – Zjazdy Polskiego Towarzystwa Geologicznego (1921–1952). *Prz. Geol.*, 1: 6–14.
- MACYRA R. 2019 – 31 – Polskie ścieżki industrializacji (1918–1989): propozycja weryfikacji ich efektywności ekonomicznej i społecznej użyteczności. *Optimum Economic Stud.*, 1 (95): 46–71.
- MAGIERA J. 1990 – Sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa Geologicznego w roku 1989. *Ann. Soc. Geol. Pol.*, 60: 195–202.
- MARKS L. 2019 – Sto lat kartografii geologicznej w Państwowym Instytucie Geologicznym. *Prz. Geol.*, 67: 547–557.
- MAŚLANKIEWICZ K. 1971a – Pięćdziesięciolecie Polskiego Towarzystwa Geologicznego 1921–1971. *Ann. Soc. Geol. Pol.*, 5–30.
- MAŚLANKIEWICZ K. 1971b – Pięćdziesięciolecie Polskiego Towarzystwa Geologicznego (1921–1971). *Prz. Geol.*, 19: 322–327.
- MIZERSKI W. 2019 – Wielkie odkrycia surowcowe Państwowego Instytutu Geologicznego. *Prz. Geol.*, 67: 570–577.
- NARKIEWICZ M. 2019 – Sto lat badań głębokiej budowy geologicznej Polski w Państwowym Instytucie Geologicznym – zarys historii. *Prz. Geol.*, 67: 558–569.
- PASSENDORFER E. 1971 – Zjazdy Polskiego Towarzystwa Geologicznego. *Prz. Geol.*, 19: 327–337.
- PERYT T.M. 2019 – Państwowy Instytut Geologiczny jako państwowa służba geologiczna – sto lat w służbie Niepodległej. *Prz. Geol.*, 67: 519–534.
- SIKORA R., WAŚKOWSKA A., KOWALCZEWSKA O., KRZYWIEC P., PŁOCH I. 2022 – Sto lat Polskiego Towarzystwa Geologicznego (1921–2021). *Prz. Geol.*, 70 (4): 247–266.
- SKOCZYLAŚ J. 1984 – Nauki geologiczne w latach 1918–1939. Problemy i kierunki badań. Próba ujęcia tematu. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki*, 29: 81–99.
- ŚLĄCZKA A., SIKORA R., WAŚKOWSKA A. 2022 – Sto lat międzynarodowej współpracy Polskiego Towarzystwa Geologicznego. *Prz. Geol.*, 70 (4): 282–291.